

РЕЦЕНЗІЇ

Леонід Тимченко

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу дослідження міжнародної податкової конкуренції
Науково-дослідного центру проблем оподаткування
та фінансового права Науково-дослідного інституту
фіскальної політики Університету
державної фіскальної служби України
(Ірпінь, Київська область, Україна)
ndi.fp.udfsu@gmail.com

Наталія Мушак

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Національного авіаційного університету
(Київ, Україна)
natali_mushak@ukr.net

РЕФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
ТА ПЕРСПЕКТИВА УКРАЇНИ*

Розвиток Європейського Союзу (далі – ЄС), як і всіх політико-правових об'єднань, має циклічний характер. Поглиблення інтеграції в Європі час від часу супроводжується кризами в економічній або політичній сферах, з яких ЄС, як правило, виходив оновленим і здатним просувати інтеграційні процеси на новий рівень. На сучасному етапі свого розвитку він стикається з новими викликами, як то міграційна криза, вихід Великої Британії з об'єднання, намагання Росії розвалити ЄС шляхом активізації антиєвропейських рухів у державах – членах ЄС, терористичні загрози тощо. Вони вимагають адекватних дій для їх подолання з боку європейських урядовців і політиків.

Для того щоб знайти вихід із цієї складної ситуації, в якій опинився ЄС після 65 років свого існування, економісти, юристи та політологи вирішили об'єднати свої зусилля. За останній час в Європі з'явилося багато публікацій, в яких досліджується сучасний стан ЄС та визначаються перспективи його подальшого розвитку.

Однією з найбільш глибоких і цікавих праць, присвячених цим питанням, є колективна монографія, видана за редакцією чеської фахівчині

* Рецензія на монографію Šiškova Naděžda (ed), *The European Union – What is Next? A Legal Analysis and the Political Visions on the Future of the Union* (Wolters Kluwer 2010).

з європейського права Н. Шишкової “*The European Union – What is Next? A Legal Analysis and the Political Visions on the Future of the Union*” (“Європейський Союз – що далі? Правове дослідження та політичні бачення майбутнього Союзу”). Це фундаментальне дослідження, яке охоплює питання реформування ЄС, його подальшої демократизації на основі спільних цінностей, консолідації економічного і валютного союзу, нових викликів для простору свободи, безпеки та юстиції, модифікації зовнішніх відносин, бачення перспектив еволюції.

Ознайомлення зі змістом рецензованої монографії дає можливість дійти висновку, що досліджувані проблеми, пов’язані з перспективами розвитку ЄС, вдало формують структуру всієї праці.

На думку члена Європейського Парламенту П. Свободи, одним зі способів подолання кризи в ЄС може стати реформування його інституційної основи. У двох доповідях Європейського Парламенту “Щодо покращення функціонування Європейського Союзу, розвиток потенціалу Лісабонської угоди” 2016 р. та “Брессо-Бок” 2016 р. визначена суть цієї реформи. Вона полягає в об’єднанні Парламенту і Ради з метою створення єдиного законодавчого органу, зменшення кількості членів Комісії ЄС, запровадження посад Міністра фінансів ЄС та Міністра закордонних справ ЄС, розширення юрисдикції Суду ЄС, створення нових агенцій, таких як Європейська агенція з притулку, Європейська інноваційна агенція тощо.

Р. Арнольд визначає дві складові конституційної структури ЄС: існування інституційної системи і спільні цінності. До спільних цінностей, на думку вченого, відноситься верховенство права, яке закладає основу його конституціоналізації. Автор розкриває сучасне розуміння верховенства права, яке базується на верховенстві конституції і ціннісної орієнтації. Він підкреслює, що “гідність та основні права є складовими верховенства права” (с. 121).

П.-К. Мюллер-Граф розвиває концепцію першого голови Комісії ЄС В. Хальштейна та багатьох учених і практиків, які поділяли його погляди на створення права Європейського співтовариства. В його основу покладена ідея про те, що європейське цивільне, економічне, соціальне і політичне співтовариство має базуватися на стабілізуючій владі права чи, що більш конкретно, на договірних добровільно взятих на себе зобов’язаннях. Усе це має на довготерміновій основі імунізувати співтовариство через право від короткозорих змін, залежних від політичних настроїв, національних конфліктів на континенті і таким чином деполітизувати транснаціональні конфлікти (с. 130).

Дотримання державами – членами ЄС верховенства права є передумовою подальшого функціонування Європейського Союзу. Н. Шишкова переконливо доводить, що правові інструменти, які має ЄС для забез-

печення верховенства права в державах-членах, не є достатньо дієвими і вимагають свого удосконалення. Для підтвердження своєї аргументації авторка наводить приклади спроб розв'язання конфліктних ситуацій навколо недотримання верховенства права з боку Австрії, Угорщини та Польщі.

На думку М. Петра, одним із фундаментів ЄС є Економічний і Валютний Союз, створений після Маастріхта. Автор вважає, що від його відповідного функціонування залежить подальше процвітання європейської інтеграції, а тому будь-яка криза у функціонуванні може призвести до руйнації основ, на яких побудований ЄС. Як пропозиція для зміцнення цієї основи обґрунтовується ідея перетворення Економічного Валютного Союзу у Європейський Фінансовий Союз.

Питання подолання кризових явищ у функціонуванні Простору Свободи, Безпеки і Юстиції, створення якого вважається фундаментальною ціллю установчого договору про ЄС, розглядає Й. Монар. Він наголошує на його великому конституційному потенціалі, проте водночас визнає, що бажання частини держав – членів ЄС зберегти свою компетенцію у сферах, які відносяться до Простору Свободи, Безпеки і Юстиції, призводить до того, що його конституційна конструкція залишається крихкою, фрагментарною і відчуженою від громадян ЄС.

Одним із виходів із кризи, пов'язаної зі зростаючою гетерогенністю в ЄС, ознаками якої є відмова деяких держав-членів від спільної європейської валюти та неучасть у Шенгенському просторі, вихід Британії з ЄС, зменшення симпатії населення ЄС до європейської ідеї, пропонується реінкарнація міждержавного регулювання як "інструмента для заспокоєння атмосфери в Союзі", як основи для правотворчого процесу, що базується на повазі до національної ідентичності держав-членів (В. Тич).

Зовнішні відносини ЄС слугують важливим виміром європейської інтеграції. ЄС є світовим лідером інтеграційних процесів. Міжнародні договори ЄС є складовою його права. Тому від того, з ким і на яких засадах він буде свої відносини, багато в чому залежить його майбутнє як піонера організованої інтеграції. Е. Цігелкова та Хунг П'йон Нгуен висувують пропозиції з метою прискорення динаміки інтеграційних процесів у Європі та світі.

Співпраця третіх країн із ЄС охоплює значну кількість сфер, включно з правовою, результатом чого є європеїзація національного законодавства таких країн. У зв'язку з цим В. Муравйов наголошує, що європеїзація національного законодавства відбувається шляхом поширення впливу права ЄС на внутрішні правопорядки третіх країн. Правовими інструментами такого впливу є міжнародні договори ЄС із третіми країнами,

особливо угоди про асоціацію, гармонізація законодавства третіх країн з *acquis* ЄС. В Україні європеїзація законодавства тісно пов'язана з запровадженням реформ в економічній, політичній і правовій сферах. Вона сприяє інтеграції країни до ЄС.

Хоча вся праця загалом і присвячена з'ясуванню питань стосовно подальшого розвитку ЄС, доцільним є включення до неї спеціального розділу про еволюцію ЄС (Т. Керімає, Е. Парн-Лее, Д. Цехналек). Цікавими видаються запропоновані у монографії бачення майбутнього ЄС через призму поглядів та пропозицій з боку керівників Союзу, європейських парламентаріїв, керівників держав та урядів держав-членів.

Важливим позитивом праці є те, що її автори не обходять увагою дискусійних питань, наводять свої аргументи на користь тих чи інших власних наукових позицій. Це стосується концепцій конституціоналізації ЄС, його інституційної системи, реформування політик ЄС, підвищення дієвості окремих його принципів тощо. Автори достатньо вдало аргументують свої позиції з зазначених питань. Зроблено багато висновків та пропозицій, які заслуговують на увагу. Окремі з них мають дискусійний характер.

Монографія *“The European Union – What is Next? A Legal Analysis and the Political Visions on the Future of the Union”* є однією з перших спроб системного дослідження перспектив розвитку ЄС.

Призначена не лише для науковців і практиків у галузі юриспруденції, політології, міжнародної економіки чи студентів, а й для широкого кола читачів.

Šišková Naděžda (ed), *The European Union – What is Next? A Legal Analysis and the Political Visions on the Future of the Union* (Wolters Kluwer 2010).

The monograph is focused on the prospects of future development of the European Union and of European law taking into account the already declared reform of the Union and in reflection of the concrete political scenarios. Thematically the book is dealing with analysis of the changes in the main fields of the Constitutional and substantive law of the EU, which are relevant from the point of view of the envisaged reform of the Union. Especially the text does the analysis of the deep modifications of the EU institutions, for instance the merger of the European Parliament and the Council into a single legislative body and other institutional changes the effectivity of European legal instruments for strengthen the rule of law (including the novelisation of Art. 7 Treaty on European Union), future development of the Area of Freedom, Security and Justice (including the migration issues), the destiny of Europe, etc. The publication was created in the framework of the project in the category of Jean Monnet Centre of Excellence with the title “Reform of the Union and the Related Issues” granted to the Palacky University.

ПРАВО УКРАЇНИ • 2019 • № 9 • 236-239